

Joulun alla hetken sympatisoin Paavo Lipposta. Helsingin Sanomien haastattelussa Lipponen kertoi, ettei hyväksy näkemystä, jonka mukaan hän pääministerinä jyräisi väkisin suomalaiset rahaliittoon piittaamatta yleisestä mielipiteestä.

“En minäkään kuitenkaan aivan hölmö ole. (...) Yleinen mielipide ei ole sama kuin mielipidemittaukset. Ne ovat yksi tapa mitata sitä. Yleinen mielipide koostuu siitä, mitä mieltä ollaan lehdistössä, järjestöissä, puolueissa. Meillä varsin laaja yleinen mielipide on Emuun menon takana. Pysyn tässä arviossani.”

(HS 21.12.1998)

• • •

Olin itse saanut opetuksen ns. yleisen mielipiteen tekniikoista jonkin verran Lipposen lausuntoa aikaisemmin.

Puhelin soi kotonani arki-iltana. Tutkimuslaitoksen haastattelijä viileässä ystävällisyydessään ylipuhui minut parissa minuutissa – unen puutteestani

Julkinen keskustelu – yleinen mielipide

huolimatta tai juuri sen vuoksi – vastaamaan Suomen ja Euroopan unionin välisiä suhteita käsittelevään kyselyyn.

“Onko Suomi hyötynyt ensimmäisen jäsenvuoden aikana?”, hän kysyi.

“En osaa sanoa. En tiedä”, vastasin.

“Eivät muutkaan vastaajat tietenkään tiedä. Tässä halutaankin tietää, miltä sinusta tuntuu”, haastattelijä huomautti lempeästi.

Vastausvaihtoehtoja oli vain ‘kyllä’ ja ‘ei’. Kysymykset seurasivat toisiinsa; ensin käsiteltiin talouspolitiikkaa, sitten opetusta ja kulttuuria. Saadakseni touhun loppumaan olin auliisti milloin täysin, milloin melkein samaa tai eri mieltä erilaisten väittämien kanssa. Langan toisesta päästä kuului näppäimistön iloista rapinaa, kun yleinen mielipide rakentui.

Seuraavana aamuna soitin Tutkimuslaitokseen nähdäkseni kysymysrunгон ja selvittääkseni, mitä mieltä olinkaan lopulta ollut. Pyyntöni torjuttiin tyynesti. En saanut tietää myöskään tutkimuksen tilaajaa; ei kuulemma halunnut nimeään julki. Kyselin tulosten julkistamista. Tilaja päättää aikanaan, luultavasti jäisivät ainiaaksi julkaisematta. Hyvää päivänjatkoa vaan!

• • •

Traumaattisen kokemuksen – salaiseksi jäävän yleisen mielipiteen teh-

tailusta – sai minut ottamaan Lipposen heiton aluksi iloisesti vastaan. Oli jo aikakin jonkun asettua poikkiteloin gallupterrorin kanssa. Olin myös kiinnostunut näkemään, miten Lipposen yleisen mielipiteen yksi avaintoimijoista, lehdistö, suhtautuisi käsitykseen omasta roolistaan yleisen mielipiteen tuottajana ja jonkinlaisena ilmaisijana.

Niinpä seurasin tarkasti loppuvuoden ykköslehtiä. Lehdistölle tarjottu avainrooli ei näyttänyt sitä itseään kuitenkaan liiemmin kiinnostavan.

Lehdet eivät tarttuneet myöskään Lipposen gallupkritiikkiin, ehkä itsekkäistä syistä. Julkaistaanhan meillä lähes joka päivä kaikenmaailman ‘kansalaismielipiteitä’ mittaavia tutkimuksia. Galluptuloksista on tullut niin merkittävä osa lehdistön omaa retoriikkaa, että niiden ankara kritisointi veisi ehkä uskottavuutta koko lehdistöltä.

• • •

Aivan kommentitta Lipposen heitto ei sentään mennyt.

Ennen vuoden vaihtumista 46 suomalaista tutkijaa vaati julkisella vetoomuksella kansanäänestystä rahaliittoon liittymisestä. Vetoomuksen puuhamies, professori Jeja-Pekka Roos, kuvasi Lipposen käsitystä yleisestä mielipiteestä ‘kovin neuvostoliittolaiseksi’, kun järjestöjen käsitykset korvaavat kansan käsitykset.” (HS 30.12.1997).

Lehdistöä ei tutkijoiden puheenvuoro liiemmin innostanut. Seuraavassa kolme esimerkkiä aloitteen tyrmäämisestä.

Kalevan (31.12.1997) mielestä “tutkijat tuntevat ilmeisen huonosti välillisen demokratian pelisääntöjä”. Poliitikkojen ei tarvitse pyytää lupaa päätöksilleen kansalta, vaan vaaleissa kansa rankaisee huonoista päätöksistä.

Aamulehden (31.12.1997) logiikkana oli: “Vetoomuksen allekirjoittajat ovat sitä mieltä, että Emu-ratkaisu ‘voi lisätä poliittisten puolueiden vieraantumista ja heikentää demokratian toimintaedellytyksiä, jos kansalaisten mieltä ei kysytä’. Kenties näin olisi, jos Suomessa olisi kansanäänestysperinne. Sitä ei kuitenkaan ole.”

HS (21.12.1997) mielestä väite, että “kansalaisten vieraantuminen edellyttäisi kansanäänestystä, on ristiriitainen, sillä kansanäänestys ei ole ongelmaton asia. Sen lisääntyvä käyttö saattaisi johtaa eduskunnan ja hallituksen poliittisen vastuunkantokyvyn heikentymiseen.

Sellaisen tien päässä olisi pahimmillaan niin sanottu gallupdemokratia, jossa uskallus ja kyky tehdä hyvin perusteltuja päätöksiä myös niin sanottua yleistä mielipidettä vastaan heikentyisivät jatkuvasti. Johtaisiko kuvattu kehitys kansalaisten vieraantumisen vähentymiseen, on hyvin epävarmaa”.

Lehdistö tuntuikin asettuvan periaatteessa yleisen mielipiteen kysy-

myksessä enemmänkin Lipposen kannalle. Omasta avainroolistaan gallupdemokratian vastaleirissä lehdistö sen sijaan pysyi aika lailla hiljaa. Poliitikkojen on otettava vastuu, gallupdemokratia on uhka, samoin kansanäänestysdemokratia, koska siihen ei ole perinteitä.

• • •

Kansan tahtoa koskevassa keskustelussa kaivattaisiin selkeimpiä käsitteitä. Voisimme ainakin erottaa toisistaan yleisen ja julkisen mielipiteen.

Ehkä näin myös kiista Emusta ja kansan kuuntelemisesta tarkentuisi.

Yleinen mielipide sopisi viittaamaan niihin 'tuloksiin', joita mielipidetutkimukset tuottavat aiheesta kuin aiheesta. Gallupeissahan lasketaan juuri sitä, kuinka suuri osa vastaajista vastasi tietyllä tavalla tiettyihin kysymyksiin, siis kuinka yleisiä nämä tai nuo vastaukset olivat.

Nykyään annetaan ymmärtää, että yleinen mielipide kostuu todellisista, tutkituista yksityismielipiteistä. Minusta näitä lukuja ei pitäisi ottaa kovin vakavasti. Tuntuu aika paksulta, että esimerkiksi Tutkimuslaitoksen soittajan ja minun kohtaamisessani olisi kyse kansakunnan pulssin tunustelemisesta. Tuskin tämä ns. kansa edes ottaa 'omaan' mielipidettään koskevat tutkimukset niin vakavasti, kuin tutkimuksia innokkaasti teettävä lehdistö näyttää ajattelevan.

Niinpä julkinen mielipide -käsite voisikin viitata ajatukseen, jonka mukaan se syntyy – ei puhelimessa Tutkimuslaitoksen edustajan kanssa – vaan niissä julkisuuksissa, joissa ihmiset asioistaan puhuvat (sikäli kuin puhuvat): työpaikan kahvihuoneessa, kuppiloissa, lehtien yleisönosastoissa, lehtiä lukiessa jne – ai niin, ja tietysti järjestöissä ja puolueissa. Ajatuksen ideaali on se, että lehdistö pyrkisi sekä ruokkimaan keskustelua että tekemään sitä näkyväksi.

• • •

Tiedotusvälineissä vaalien ja gallupien ja vaalien ja yleisen mielipiteen ero tuntuu katoavan harmillisesti. Vaaleissahan sentään ennakkoon organisoidutaan ja kiistellään asioista julkisuudessa. Vasta sitten mystinen 'kanssa' kävelee koppiinsa ja piirtää rastinsa. Vaaleilla voi edes idealistisesti kuvitella olevan jotain tekemistä julkisen mielipiteen kanssa, sikäli kuin vaaleja edeltää vilkas ja monipuolinen julkinen keskustelu.

Pääministeriltä näytti kuitenkin jäävän vähemmälle se ajatus, että lehdistö, järjestöt ja puolueet ovat julkisen mielipiteen elimiä juuri silloin, kun joutuvat argumentoimaan asioita kansalle, jolla on selvästi toiminnallinen rooli kysymyksessä, esimerkiksi äänestäminen.

Lipponen taisikin edustaa jotain kolmatta käsitystä yleisestä/julkisesta

mielipiteestä. Sen mukaan tuo mielipide ei oikeastaan synny esimerkiksi puolueissa vaan pikemminkin on jo siellä.

Lehdistö tuki – laimeassa keskustelussa – Lipposta. Saako tämän tulkitta niin, että sitä ei erityisemmin kiinnosta avaintekijän rooli keskustelussa, jossa julkinen mielipide muodostuu.

Risto Kunelius, YTT, Tampereen yliopisto

MAIJA TÖYRY

Linda Lampeniuksesta julkaistaan lehdissä valokuvia, joissa hän soittaa viulua kyykysillään. Katsoja näkee Suomen turhimmaksi julkkikseksi valitun naisen alushousujen pilkahduksen hameen alta ja saa kurkistaa mehevien rintojen väliseen uurteeseen. Linda vetää puoleensa sekä miesten halullisia että naisten vertailevia katseita ja saa iltapäivälehdien ostajien kukkarot auki.

Lindan paikalla ei voisi olla kuka tahansa nainen Kallen kannesta.

Nimettömän naisen tisseillä voi myydä seksiä, ehkä tavaroitakin. Mutta paljas naisenliha kiihottaa katsojien yläpäätä vasta kun ruumiiseen liittyy ristiriitoja, jännitystä tai jotakin erityisen uutta.

Lampenius soittaa viulullaan klassista musiikkia. Hän on saanut siihen

koulutuksen ja pestin laatuorkesteriin. Ristiriita on tässä, blondin ja ammatin välillä. Äärimmilleen viedyssä groteskiudessaan Linda paljastaa jokaisen naisen skitsofrenian: toisaalta olisi

Linda – turha julkkisko?

pyrittävä olemaan naisena katseita vetävä ilmestys, toisaalta naisen pitäisi olla myös oman elämänsä suvereeni hallitsija. On aika tempu näyttäytyä yhtäaikaan passiivisena ja aktiivisena.

• • •

Linda on lanseerattu meille iltapäivälehdissä, mistä hänen julkinen elämänsä on lähtenyt jatkumaan – kuten jokaisella julkisella – aikakauslehdissä. Asiallisissa Suomen Kuvalehti -tyyppisissä miestenlehdissä päästään kuolaamaan paheksumalla kuolaamista. Miehekkäät aikakauslehdet Seura ja Apu jatkavat iltapäivälehtien linjaa ja korostavat Lindan rintaliivein tuettua puolta. Tiukkapipoisen naislukijan mielessä häivähtää epäily takajakuksesta: annetaanko tässä ymmärtää, että työssäkäynnin ohella pitäisi